

ÇOCUĞUN

İYİ OLMA HALİ

Krizler Çağında Çocuk Olmak

**KRİZLER ÇAĞINDA ÇOCUK OLMAK:
TÜRKİYE'DE PANDEMİ SONRASINDA ÇOCUKLARIN İYİ OLMA HALİNİ
YENİDEN DÜŞÜNMEK ARAŞTIRMASI ÖZET BULGULAR**

<https://cocuguniyiolmahali.bilgi.org.tr/>

TÜBİTAK Proje 1001-Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Projelerini Destekleme Programı -
122K860

PROJE TASARIMI VE UYGULAMASI

TÜBİTAK tarafından desteklenen, İstanbul Bilgi Üniversitesi tarafından yürütülen “Krizler Çağında Çocuk Olmak: Türkiye’de Pandemi Sonrasında Çocukların İyi Olma Halini Yeniden Düşünmek” başlıklı araştırma projesinin sonuçları 25.12.2024 tarihinde İstanbul Bilgi Üniversitesi’nde düzenlenen bir toplantı ile kamuoyuyla paylaşıldı.

1 Nisan 2023 tarihinde başlayan araştırma projesinde, Covid-19 salgını sonrası ekonomi, sağlık, göç, iklim gibi çoklu krizlerin ve afetlerin yarattığı belirsizlik ortamı ve teknolojik değişimler çerçevesinde, Türkiye’de çocuğun iyi olma hali “maddi durum”, “sağlık”, “eğitim”, “risk ve güvenlik”, “barınma ve çevre”, “katılım”, “ilişkiler” ve “dijital” boyutlarıyla incelenmiştir.

Araştırmanın saha aşamasında farklı nicel ve nitel yöntemlerden oluşan karma yöntem kullanılmıştır. Nicel araştırma kapsamında Türkiye genelinde 11-18 yaş arası çocuklar ve ebeveynlerini kapsayan 1500 hanelik temsili bir örnekleme 29 ilin mahalle ve köylerinde anket çalışması yapılmıştır.

Niteliksel çalışma kapsamında ise Şanlıurfa ve İstanbul’da sosyo-ekonomik statüleri farklı çocuklarla derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmelerle krizlerin çocuklar üzerindeki etkileri doğrudan çocukların gözünden anlaşılmaya çalışılmıştır. Ayrıca, bu illerde çocuklarla odak grup toplantılarının yanı sıra ebeveynler ve öğretmenlerle de çalışmalar yürütülerek krizlerin çocuk çevresindeki destek ağlarına etkisi ele alınmıştır.

Sürecin başlangıcından bu yana, tüm paydaşların katılımıyla Arama Atölyesi, Konuşma Serileri ve Politika Önerileri Çalıştayı düzenlenmiştir. Bu toplantıların sonuçları, politika önerilerine odaklanarak,

kapanış toplantısında sunulacaktır. Çocuğu deneyimlerinin öznesi olarak kabul eden araştırma projesi boyunca Çocuk Danışma Ekibi kurulmuştur.

HANELERİN YAPISI

Araştırma projesi çerçevesinde yürütülen anket çalışmasında hanelerde hem ebeveynlerden hem de çocuklardan veri toplanmıştır. Bulgularına göre araştırmada ortalama hane büyüklüğü 4.2'dir. Türkiye'de bütün hanelerin ortalama büyüklüğünün 3.4 olduğu göz önünde tutulursa, çocuklu hanelerde ortalama sayının 4.2 olması şaşırtıcı değildir. Araştırma çerçevesinde görüşülen hanelerde yaşayan kişilerin yarısı anne ya da baba iken yarısı da çocuklardır. Büyük ebeveyn ya da benzeri akrabaların oranı %1'den azdır. Bu da bize görüştüğümüz ailelerin çekirdek aile olarak tanımlanan aileler olduğunu göstermektedir. Görüşülen hanelerdeki yaş ve cinsiyet dağılımına göre çocuklarda ortanca yaş 10-14 iken ebeveynler 35-44 yaş diliminde yer almaktadır.

Babalar annelere göre daha eğitilidir; %17'ye yakını lise üstü bir eğitim almışken, kadınlarda bu oran %11 civarındadır. Lise mezunlarını dahil ettiğimizde babaların %53'ünün annelerinse %42'sinin lise ve üstü eğitim aldığı görülmektedir. Analizlerde kullanmak amacıyla baba ve annelerin en son bitirdikleri okul düzeyinden yola çıkarak bir sosyoekonomik statü (SES) endeksi hesaplanmıştır. Ebeveynlerin bitirdikleri eğitim düzeyinin basit ortalaması alınmış, tek ebeveynli hanelerde hangi ebeveyn mevcutsa onun verileri kullanılmıştır. Elde edilen ortalamalar düşük, orta ve yüksek olmak üzere üç kategoriye kodlanmıştır.

ÇOCUĞUN ÖZNEL İYİ OLMA HALİ

Araştırma çalışmasına katılan çocukların %47'si kendilerini mutlu olarak tanımlıyorlar. Bu oran en düşük sosyoekonomik statüye sahip ailelerdeki çocuklarda %33 iken en yüksek sosyoekonomik statüye sahip ailelerdeki çocuklarda %64'e yükselmekte. Çocuklar arasındaki bu farklılık çocuğun öznel iyi olma halini ölçmeyi hedefleyen diğer endekslerde de gözlemlenmekte. Daha yüksek sosyoekonomik statüye sahip çocuklar, aynı yaş dilimindeki arkadaşlarından daha mutlular.

ÇOCUKLARIN KAYGILARI VE GELECEK PLANLARI

Araştırma çalışması çocuklar arasında kaygı duyanların oranının hayli yüksek olduğunu gösterdi. Görüşülen çocukların dörtte üçü ekonominin durumundan veya aile bireylerinden birinin başına kötü bir şey gelmesinden kaygı duymakta. Gelecekle ilgili planlarının gerçekleşmeyeceğinden ve COVID-19 benzeri bir pandemiden kaygı duyan çocukların oranıysa %63. Çocukların önemli kaygı kaynaklarından biri de sınavlarında (%63) ve derslerinde başarısız olmak (%60). Çocuklar arasında sıkça karşılaşılan diğer kaygılar da aile bireylerinden birinin işsiz kalması (%57) ve arkadaşsız kalmak (%55).

Daha düşük sosyoekonomik statüye sahip ailelerin çocukları, 15-18 yaş arası çocuklar ve erkek çocukları ekonominin durumundan aile bireylerinden birinin işsizliğinden ya da gelecekle ilgili planlarının gerçekleşmeyeceğinden diğer gruplara kıyasla daha fazla kaygılanırken; kız çocukları ve 11-14 yaş arası çocuklar akademik başarısızlık kaygısını daha fazla hissetmektedirler.

Görüşülen çocukların %71'i, gelecekte nasıl bir işte çalışacakları, %65'i nasıl bir eğitim alacakları konusunda planları olduğunu söylemekte. 15-18 yaş arası çocukların ve daha yüksek sosyoekonomik statüye sahip ailelerden gelen çocukların gelecek planları konusunda kendilerine daha güvenli olduğu görülmekte. En yüksek SES kategorisindeki çocuklarda gelecekte nasıl bir işte çalışacağına dair planları olduğunu söyleyenlerin oranı %75'ken, en düşük kategoride bu oran %63'e düşmekte. Benzer bir fark gelecekte nasıl bir eğitim alacakları konusunda da gözlemlenmiş durumda (%67'ye karşı %54).

OKUL ORTAMINA DAİR DEĞERLENDİRMELER

Görüşülen çocukların %96'sı herhangi bir okula kayıtlı olduklarını belirtmekten okula kayıtlı olmayan çocukların oranının 15-18 yaş arasında %13, en düşük sosyoekonomik statüye sahip ailelerden gelen çocuklar arasında %18 olduğu görülmekte. Kentte yaşayan çocukların %65'i ve kırsal yaşayan çocukların %90'ı tüm gün eğitim veren okullara kayıtlıyken, en düşük sosyoekonomik statüye sahip ailelerin çocuklarının sadece %57'si tam gün eğitim alıyorlar. Benzer bir oran 11-14 yaş arasındaki çocuklarda da bulunuyor.

Çocukların okula ara vermek konusundaki eğilimlerinde de yaş, cinsiyet ve sosyoekonomik statünün etkisi var. Erkek çocuklarında eğitimlerine ara vermek isteyenlerin oranı %9'ken, kız çocuklarında bu oran %6. 15-18 yaş dilimindeki çocukların %11'i eğitimlerine ara vermek istediklerini söylerken, daha küçük yaş grubunda bu oranın %4 olduğunu görmekteyiz. En düşük sosyoekonomik statüdeki ailelerin çocuklarının %9'u eğitimlerine ara vermeyi düşünürken, bu oran sosyoekonomik statüsü en yüksek grupta %1.

Eğitime devam etme eğiliminde de benzer farklılıklar gözlemleniyor. Kız çocukların %89'u eğitime devam etmek isterken erkek çocuklarında bu oran %84. 11-14 yaş diliminde %93 olan isteklilik oranı 15-18 yaş grubunda %80'e düşüyor. En düşük sosyoekonomik statüye sahip ailelerin çocukları arasında %78 olan oranın en yüksek grupta %94'e çıktığı görülmekte.

Görüşülen çocuklar arasında eğitime devam edenlerin okul ortamlarından genel olarak memnun oldukları bulgusu araştırma sonuçları arasında yer almakta. Çocukların %93'ü arkadaşları arasında sevilen birisi olduğu düşünürken, okulda kendisini güvende hissedenenlerin oranı %85. %81'lik bir kesim okulda öğrendiklerinin işe yarar şeyler olduğu kanısındayken, öğrencilerin dörtte üçü ailelerinin veli toplantılarına aksatmadan geldiklerini söylüyor. Öte yandan öğrencilerin arasında %42'lik bir kesim zaman zaman derslerini takip etmekte zorlandıkları görüşüne katılırken, %17'lik bir kesim de okulda kendisine karşı kötü davranan öğretmenlerin olduğunu belirtiyor.

Öğrencilerin bu sorulara verdikleri yanıtlardan yola çıkarak hesaplanan endeksler erkek çocuklarının kız çocuklarına kıyasla okulda daha olumsuz deneyimlere sahip olduğunu gösteriyor. Benzer bir şekilde 15-18 yaş arasındaki çocukların da okul deneyimleri daha küçük çocuklara kıyasla daha olumsuz. En düşük sosyoekonomik statüye sahip ailelerden gelen çocukların diğer çocuklara kıyasla okul deneyimlerinin daha olumsuz olduğu da araştırmanın bulguları arasında yer alıyor.

Araştırma çerçevesinde görüşülen öğrencilerin %16'sı evlerinde ders çalışmakta zorlandıklarını belirtiyorlar. Bu durumun en önemli sebebi de ev ortamlarının çalışmaya müsait olmaması. Evde ders çalışmakta zorlandığını söyleyen çocukların oranı en düşük sosyoekonomik statüye sahip ailelerin çocukları arasında %26, orta düzeyde %15 ve en yüksek kategorideyse %8.

Benzer şekilde, öğrencilerin %15'i okulda derslerini öğrenemediklerini söylüyorlar. Bu durumun önemli sebebi de sınıfların kalabalık olması. Bu konuda da sosyoekonomik statü en önemli belirleyicilerden biri olarak gözükmekte. Okulda derslerini öğrenemediğini söyleyenlerin oranı düşük sosyoekonomik statü grubunda %23'ken, bu oran en yüksek sosyoekonomik statüye sahip ailelerin çocuklarında %8'e düşüyor.

Öğrencilerin okulun öğretim ortamına dair değerlendirmeleri de önemli. Görüşülen öğrencilerin %75'i okullarında spor salonu/bahçe olduğunu, %72'si rahatça kullanabildikleri bir kütüphane olduğunu, %68'i okulda teknolojik olanakların olduğunu söylüyorlar. Okulda laboratuvarı olduğunu söyleyenlerin oranı %60. Resim-müzik gibi faaliyetlerde bulunabilecekleri odaların olduğunu söyleyenlerin oranı %56. Okulun temiz bir yemekhane/kantine sahip olduğunu söyleyenlerin oranı %67'ye, okulun tuvaletlerinin temiz olduğu görüşüne katılanların oranı ise yalnızca %51. Üçte birlik bir kesim okulun iyi ısınmadığını söylerken, %30'luk bir oranda öğrenci de boş geçen dersleri olduğunu belirtiyor.

Öğrencilerin okullarının genel öğretim ortamından memnuniyet derecelerinin daha yüksek sosyoekonomik statüye sahip ailelerden gelen çocuklar arasında daha fazla olduğunu görmekteyiz. Bu önemli fark okulun hijyenik durumundan memnuniyet konusunda da görülmekte. Öte yandan özel okulda okuyan öğrencilerin hem genel okul ortamından hem de okulun hijyenik durumundan daha fazla memnun oldukları da araştırma sonuçlarının bulguları arasında yer almakta.

Çalışmaya katılan öğrencilerin %13'ü okulda kendisine hoşuna gitmeyen isimlerin takıldığını, %6'sı şakaşma haricinde bir darbeyle karşılaştığını ve %4'ü de diğer çocuklar tarafından dışlandığını belirtiyor. Bu tür zorbalıklarla 15-18 yaş arasındaki çocukların daha küçük çocuklara kıyasla daha fazla karşılaştığı görülürken, benzer bir farkın sosyoekonomik statüyle ilişkili olduğu da araştırma bulguları arasında yer alıyor. Lakap takma gibi bir davranışla karşılaşanların oranı en yüksek sosyoekonomik statüdeki ailelerden gelen çocuklarda %10 iken, diğer gruplarda sırasıyla %13 ve %15'tir.

Öğrencilerin aldıkları eğitimden en önemli beklentilerinin kendi yeteneklerini geliştirebilmek (%52), kolaylıkla iş bulabilmek (%47) ve toplumun değerlerini öğrenmek (%37) olduğu araştırma çalışmasının bulguları arasında yer almakta. En düşük sosyoekonomik statüden gelen çocuklar için toplumun değerlerini öğrenmek daha fazla ön plana çıkarken, en yüksek sosyoekonomik statü grubundaki çocuklar için iyi bir vatandaş olmak ve eleştirel bir bakış açısı kazanmak biraz daha fazla belirtiliyor. 15-18 yaş arasındaki çocuklar yeni şartlara uyum sağlamayı önemserken, 11-14 yaş arası çocuklar için kendi yeteneklerini geliştirmek eğitimin önemli çıktıları arasında sayılmakta.

En düşük sosyoekonomik statüdeki ailelerin çocuklarının %41'i okullarına aidiyet duyduğunu belirtirken, bu oran en yüksek grupta %73'e çıkmakta. Kız çocuklarının ve 11-14 yaş arasındaki çocukların da okullarına duydukları aidiyet diğer çocuklardan daha fazla. Benzer bir farklılık çocukların okulda kendilerini ne kadar mutlu hissettikleri sorulduğunda da görülüyor, kız çocukları, daha küçük yaştaki çocuklar ve en yüksek sosyoekonomik statüye sahip ailelerin çocukları kendilerini okulda daha mutlu hissetmekte. Okula duyulan aidiyet ile okulda hissedilen duygu arasında 0.67 gibi yüksek sayılabilecek bir korelasyon bulunuyor.

OKULU BIRAKMIŞ ÇOCUKLAR

Görüştüğümüz çocukların 112'si eğitimine ara vermiş durumda. Eğitimine ara veren çocukların bu kararı liseye geçerken, lise sırasında ve liseyi bitirirken verdikleri görülüyor. Okulu bırakmanın en önemli sebepleri ise derslerdeki başarısızlık (%54), okula gitmek istememeleri (%51) ve çalışmak zorunda olmaları (%28). Bu çocukların arasında eğitime geri dönmek isteyenlerin oranı %13'ken, okulu bırakmış çocukların kayda değer bir kısmı okulda daha başarılı olsalardı okulu bırakmayacaklarını belirtiyorlar.

ÇALIŞAN ÇOCUKLAR

Araştırma çalışması sırasında görüşülen çocukların %11'i bir şekilde çalışmaktalar. Çalışan çocukların oranı erkek çocuklar arasında %13'ken, kız çocuklar arasında %7. 15-18 yaş arasındaki çocukların %19'u çalıştığını söylüyor. En düşük sosyoekonomik statüdeki ailelerin çocukları arasında çalışanların oranı %18'ken, en yüksek kategoride bu oran %3.

Çalışan çocukların önemli bir kısmı dükkanda çalışırken (%53), fabrikada çalışanların oranı %20. Alanlara göre dağılımda ise %51 küçük esnaf, %23 hizmet sektöründe yer alıyor. Çocukların haftada ortalama çalışma günlerinin düzensiz olduğu ve çalıştıkları zaman da çoğunlukla 8-11 saat çalıştıkları da araştırma çalışması bulguları arasında. Ortalama haftalık kazançları 2000 TL ve altı, yani asgari ücretin yaklaşık yarısıyken; çalışmalarının en önemli sebebi olarak harçlıklarını çıkarmak (%54), ailelerine destek olmak (%47) ve meslek öğrenmek (%39) geliyor.

ÇOCUKLARIN MADDİ DURUMLARI

Görüşülen çocukların %32'si kendilerine ait bir odanın olmadığını, %19'u evde bahçe ya da balkon olmadığını, %11'i evlerinin kalabalık olduğunu, %10'u evlerinin ısınmadığını ve %7'si evlerinin aydınlık olmadığını belirtmekte. En düşük sosyoekonomik statüdeki ailelerden gelen çocukların %30'u yaşadıkları evden memnunlarken, bu oran en yüksek sosyoekonomik statü grubundaki çocuklar arasında %75.

Çocukların %98'inin kışlık ayakkabı, bot, mont ve benzeri eşyalara sahip olduğu da görülüyor. Kendisine ait özel bir yatağa sahip olanların oranı genelde %85'ken, en düşük sosyoekonomik statü grubunda bu oran %68'e düşüyor. Bu sosyoekonomik statü grubundaki çocukların %43'ü okul için gerekli ders

malzemelerine yetecek kadar paraları olduğunu söylerken, okul gezilerine katılacak kadar paraları olduğunu söyleyen çocukların oranı da %38'de kalmış durumda. En yüksek sosyoekonomik statüye sahip ailelerin çocuklarında bu oranlar sırasıyla %86 ve %83.

Çocuklar arasındaki maddi eşitsizlik diğer konularda da kendisini göstermekte. En düşük sosyoekonomik statüye sahip çocukların %73'ü yapmak istedikleri ama yapamadıkları harcamalar olduğunu, %49'u ailelerinin ödemekte zorlandıkları borçlar olduğunu söylemekte. Bu çocukların %32'si babalarının zaman zaman işsiz kalabildiğini söylerken, bu çocuklar arasında ailelerinin okul masraflarını ödemekte zorlandığını söyleyenlerin oranı %25. Bu oranlar en yüksek sosyoekonomik statüye sahip ailelerin çocukları arasında çok daha düşük.

Araştırmaya katılan çocukların %30'u ailelerinin maddi durumlarından memnun olduklarını belirtirken, bu oran en düşük sosyoekonomik statüye sahip ailelerin çocuklarında %16, en yüksek grupta ise %48 oranında.

AİLE YAŞAMI

Genel olarak çocuklar aileleriyle olumlu bir ilişki içerisinde olduklarını söylemekte. Görüşülen çocukların %94'ü ailelerinde kendisiyle yakından ilgilenen insanlar olduğunu, %91'i sorunu olursa ailesiyle paylaşabildiğini, %85'i ailesiyle birlikte güzel zaman geçirdiğini ve %82'si ise anne ve babasının kendisinin söylediklerini dikkatle dinlediğini belirtiyor. Bununla birlikte 15-18 yaş arasındaki çocukların, sözlerinin dinlendiği görüşüne daha küçük çocuklara kıyasla daha az katıldığı da görülüyor. Keza en düşük sosyoekonomik statü grubundaki ailelerin çocukları arasında sözlerinin dinlendiği görüşüne katılanların oranı %70 (en yüksek grupta bu oran %87), ailesiyle birlikte güzel zaman geçirdiğini söyleyenlerin oranı %77 (en yüksek grupta bu oran %92).

Görüşülen çocukların %51'i kimlerle arkadaşlık ettikleri (15-18 yaş grubunda %54), %51'i okuldaki ders durumları (11-14 yaş grubunda %56), %48'i boş zamanlarında ne yaptığı, %48'i bilgisayar ve internet kullanımı (en yüksek sosyoekonomik statü grubunda %52), %42'si gelecek planları ve %28'i kıyafet seçimi (kız çocuklarında %33, en yüksek sosyoekonomik statü grubunda %17) konularında aileleriyle fikir ayrılığı yaşadıklarını belirtiyorlar.

Çocukların %41'i okullarıyla/eğitimiyle ilgili sorunları aileleriyle konuştuklarını, %33'ü duygusal ilişkileriyle ilgili, %30'u okulda ya da mahallede, %29'u da gerçek hayatta ya da internette karşılaştıkları zorbalıklarla ilgili konuşabildiklerini söylemekte. Bu açıdan en düşük sosyoekonomik statüye sahip çocukların bu konularda aileleriyle daha seyrek konuşabildikleri de araştırma sonuçları arasında yer alıyor.

YAŞANILAN ÇEVRE VE EV ORTAMI

Çocukların ev içerisindeki iş yüklerinin de toplumsal cinsiyete ve sosyoekonomik statülerine bağlı olarak değiştiği de araştırma sonuçları arasında yer alıyor. Kız çocuklarının %89'u kendi yataklarını toplarken, %79'u sofrayı kurup kaldırırken, %63'ü kahvaltısını hazırlarken, %50'si ev temizliği

yaparken, %50'si bulaşık yıkarken ve %26'sı yemek yaparken bu oranlar erkek çocuklarında çok daha düşük düzeyde kalıyor.

Görüşülen çocukların %40'ı yaşadıkları mahalleden memnun olduklarını söylerken, bu oran en yüksek sosyoekonomik statü grubunda %53, en düşük sosyoekonomik statü grubunda %28 olarak gözlemleniyor. Kız çocukları ve kırsalda yaşayanların yaşadıkları mahalleden memnuniyet dereceleri diğer çocuklara kıyasla daha fazla.

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ VE DİĞER KRİZLER

Araştırma çalışması çerçevesinde görüşülen çocukların %53'ü deprem, orman yangını gibi doğal afetleri en önemli üç tehdit arasında görürken, işsizlik %49 ile ikinci sırada, yoksulluk ise %45 ile üçüncü sırada gelmekte. Salgın hastalık yanıtı ise %33 ile dördüncü sırayı alıyor.

Bununla birlikte çocukların %96'sı deprem ile ilgili konularda okulda bilgilendirdiklerini söylerken, salgın hastalıklar konusunda bilgilendirildiğini söyleyen çocukların oranı %80. Yangın (%73), iklim değişikliği (%70) ve orman yangını (%69) okulda çocukların bilgilendirildikleri diğer konular.

Çocukların %45'i depremden, %27'si sıcak hava dalgasından ve %16'sı da kuvvetli fırtınadan son üç yılda doğrudan etkilendiklerini belirtiyor. Bununla birlikte çocukların %45'i doğal felaketlerin günlük yaşamı doğrudan olumsuz etkilediği görüşünde. Bu oran en düşük sosyoekonomik statüye sahip ailelerin çocuklarında %50, en yüksek sosyoekonomik statüye sahip ailelerin çocuklarında ise %35.

ARKADAŞLARLA İLİŞKİLER

Görüştüğümüz çocukların arkadaşlarıyla ilişki kurarken en fazla tercih ettikleri yöntem yüz yüze görüşmek (%84). Bunu WhatsApp benzeri uygulamalar (%47) ve telefonda konuşmak (%45) takip ediyor. Sosyal medya uygulamalarını arkadaşlarıyla ilişki kurmak için kullandığını söyleyen çocukların oranı ise çok daha düşük.

Çocuklar arkadaşlarıyla bir araya geldiklerinde en fazla ders çalıştıklarını (%49), parklarda buluştuklarını (%44), evde takıldıklarını (%40), alışveriş merkezlerinde buluştuklarını (%34) ve sokakta/mahallede oyun oynadıklarını (%26) söylüyorlar.

11-14 yaş arasındaki ve kırsalda yaşayan çocuklar için sokakta/mahallede oyun oynamak daha ön plana çıkarken, evde takılma da bu gruplar ve en düşük sosyoekonomik statü grubundaki çocuklar için daha yaygın gözüküyor. 15-18 yaş arası için kahveye/kafeye gitmek, alışveriş merkezlerinde buluşmak diğer gruplara kıyasla daha ön plana çıkmakta. Sinemaya-konsere gitmek ve kafede ders çalışmak gibi etkinlikler de en yüksek sosyoekonomik statü grubunda daha fazla belirtilmiş. Erkek çocukların internet kafeye gitmek, spor yapmak ve bilgisayarda internet üzerinden oyun oynamak gibi faaliyetleri daha sık dile getirdiği de bulgular arasında yer alıyor.

Görüşülen çocukların %57'si arkadaşlarıyla ilişkilerinden memnun olduğunu söylerken, bu oran en düşük sosyoekonomik statüye sahip ailelerin çocuklarında %48, en yüksek grupta ise %70. Keza kız

çocuklarının ve 15-18 yaş arasındaki çocukların da arkadaşlık ilişkilerinden memnuniyet dereceleri daha yüksek.

Çocukların boş zaman faaliyetlerine baktığımızda kız çocuklarının ders kitapları dışında kitap okumak ve aileleriyle vakit geçirmek gibi etkinliklere görece daha fazla vakit ayırdıklarını görüyoruz. Erkek çocuklar ise bilgisayarla oyun oynamayı tercih ediyorlar. 15-18 yaş grubundaki çocuklarda sosyal medyada zaman geçirmek ve kültürel faaliyetlerde bulunmak daha ön planda.

Benzer bir ayrışma çocukların yaz mevsiminde yaptıkları aktivitelerde görülmekte. En yüksek sosyoekonomik statüye sahip çocuklar arasında yazlığa gitme ve aileyle tatil daha yaygınken, en düşük sosyoekonomik statüdeki çocuklar, 15-18 yaş arası çocuklar ve erkek çocukları arasında çalışmak diğer gruplara kıyasla daha yaygın.

Çocukların %31'i herhangi bir sporu düzenli olarak yaptığını söylüyor Bu oran erkek çocuklarında %39, kız çocuklarında ise %23. Kentlerde yaşayan çocuklar arasında düzenli olarak spor yapanların oranı %33'ken, kırdada bu oran sadece %8. Sosyoekonomik statü de çocukların düzenli spor yapmalarını üzerinde etkisi olan bir değişken. En düşük sosyoekonomik statüdeki ailelerin çocukları arasında düzenli spor yapanların oranı %30'ken, en yüksek kategoride %35'e çıkıyor.

SAĞLIK DURUMU

Görüştüğümüz çocukların %5'i kronik bir hastalığı olduğunu belirtirken, bu oran en düşük sosyoekonomik statü grubunda %9. Çocuklar arasında sıkça -ayda birkaç kez ve daha sık- hasta olduğunu söyleyenlerin oranı %11'ken, en düşük sosyoekonomik statü grubunda bu oranın %14'e çıktığını görüyoruz.

Çocukların özbakım ve beslenme alışkanlıklarına geldiğimizde %78'lik bir kesimin dişlerini günde bir iki kez fırçaladığını, %72'lik bir oranın her sabah kahvaltı ettiğini, %66'lık bir grubun her gün taze sebze veya meyve yediğini ve %57'lik bir kesimin haftada iki-üç kez et, balık ya da tavuk tükettiğini öğreniyoruz. Bu konuda sosyoekonomik statünün etkisi hayli fazla görülüyor. En yüksek grupta en düşük grup arasında diş fırçalama konusunda 22, her sabah kahvaltı etme konusunda 18, her gün taze sebze veya meyve yeme konusunda 25 ve haftada iki üç kez et, balık veya tavuk tüketme konusunda 25 baz puanlık farklar var.

DİJİTAL HAYAT

Çocukların %95'i interneti düzenli olarak kullandığını söylemekte. En yaygın kullanılan sosyal medya aracı Youtube (%92). Instagram ise %84 oran ile onu takip ediyor. TikTok kullandığını söyleyen çocukların oranı %55'te kalırken, X (Twitter) kullanımı %46, Snapchat kullanımı ise %42. En düşük sosyoekonomik statüdeki ailelerden gelen çocuklar ve 11-14 yaş arası çocuklar arasında Youtube kullanımı daha yaygınken, erkek çocukları ve 15-18 yaş arası çocuklarda Discord ve X kullanımı diğer yaş gruplarına göre daha yüksek. Kız çocukları ise Instagram kullanımına daha eğilimli.

Araştırma çalışması çocukların %87'sinin düzenli olarak internet erişimine sahip olduğunu gösteriyor. Akıllı cep telefonuna sahiplik oranı da %80. Kendine ait bir bilgisayar/tablet sahibi olma oranı %62. Teknolojiye erişim açısından 15-18 yaş dilimindeki çocuklar arasında akıllı telefon erişimi daha küçük çocuklara kıyasla daha fazla. Bu açıdan da en düşük ve en yüksek sosyoekonomik statüden gelen çocuklar arasında internete erişim açısından 13, kendisine ait bir bilgisayar/tablet sahipliği açısından 33 baz puanlık fark görülüyor.

Çocukların dijital dünyayla ilişkilerinin aileleri tarafından nasıl düzenlendiğine baktığımızda ailelerin yaklaşık yarısının internet kullanım süresini önceden belirlediği ve kontrol ettikleri söylenmiş durumda. Yine benzer bir oranda çocuk, internet deneyimlerini aileleriyle paylaştığını belirtiyor. İnternette ebeveynleriyle birlikte zaman geçirenlerin oranı ise %37. Çocuklar arasında bilgisayar ve benzeri teknolojik araç kullanımı için ailesine yardımcı olanların oranı %43'ken ailesinden yardım alanlar ise sadece 4'te 1 oranda.

11-14 yaş arasındaki çocuklar interneti aileleriyle birlikte kullanma ve denetlenme deneyimine daha fazla sahipken 15-18 yaş arasındaki çocuklar ailelerine internet kullanımında daha fazla yardımcı oluyorlar. Sosyoekonomik statü arttıkça hem birlikte kullanma ve denetleme deneyimi, hem de aileye yardımcı olma eğilimi artıyor.

Görüştüğümüz çocukların internet/dijital okuryazarlığının yüksek olduğu görülüyor. Kullandığı araçlardaki gizlilik ayarlarını nasıl yapacağını bildiğini söyleyenlerin oranı %80, hangi görüntü ve bilgilerini internette paylaşacağını bilenlerin oranı %78, istemediği mesajları nasıl engelleyeceğini bilenlerin oranı %77 ve bilgileri doğrulayabileceğini söyleyenlerin oranı %74.

İnternet okuryazarlığı söz konusu olduğunda erkek çocuklarının kız çocuklarına ve 15-18 yaş arası çocukların 11-14 yaş arası çocuklara kıyasla daha fazla okuryazarlığa sahip olduğu görülmekte. En düşük sosyoekonomik statüye sahip çocukların ise internet okuryazarlığı diğer çocuklara göre daha az.

Araştırma çalışmasına katılan çocukların seyrek de olsa siber zorbalık ve tacizle karşılaştığı görülüyor. Profil fotoğrafıyla ilgili olumsuz yorumlar aldığını söyleyenlerin oranı %14, sosyal medyada paylaştıkları nedeniyle dalga geçilenlerin oranı %13 olarak görülüyor. Hesabı başkasının eline geçen çocukların oranı %12'ye, %9'luk bir kesim hoşuna gitmeyen rahatsız edici fotoğraf ve benzeri mesajlar aldığını söylemekte. Çocukların %8'i fotoğraflarının izinsiz bir biçimde kullanıldığını belirtiyor.

Çocukların yaşadıkları ortalama siber zorbalık deneyimi sayısına baktığımızda 15-18 yaş arasındaki çocukların ve en düşük sosyoekonomik statüye sahip olanların diğerlerine kıyasla daha fazla olumsuz deneyim sahibi oldukları görülüyor. En yüksek sosyoekonomik statüye sahip çocukların olumsuz deneyim sayıları daha düşük.

Siber zorbalıkla karşılaşan çocukların başvurdukları birinci yol mesajı gönderen kişiyi engellemek iken (%39), sosyal medya hesabını kapatanların oranı %28, bu konuda arkadaşlarıyla konuşanların oranı ise %26. Telefonun ya da bilgisayarının güvenlik ayarlarını değiştirdiğini söyleyenlerin oranı ise %23.

Çocukların %45'i genel olarak internet deneyimlerinden memnun iken, bu oran 11-14 yaş arasında %40 ve en düşük sosyoekonomik statüdeki ailelerden gelen çocuklarda %35. En yüksek sosyoekonomik statü grubundaki çocuklarda oranın %53'e çıkması sosyoekonomik statünün bu konu üzerindeki etkisini de gösteriyor.

PROJE EKİBİ

Prof. Dr. Pınar Uyan-Semerci, İstanbul Bilgi Üniversitesi

Prof. Dr. Emre Erdoğan, İstanbul Bilgi Üniversitesi

Doç. Dr. Başak Akkan, İstanbul Bilgi Üniversitesi

Gözde Durmuş

Özlem As

Fatmanur Parlak

Seval Özkazanç

Gizem Külekçioğlu

Danışman: Serra Müderrisoğlu

BİÇABA Bursiyer: Ahmet Usanmaz

Star Bursiyerler: Yaren Kazaklı; Burcu Ölçer

Star Öğretmen Bursiyeri: Mustafa Hithit